

АМИР ТЕМУР ҚАРАШЛАРИДА СИЁСИЙ-ҲУҚУҚИЙ ҒОЯЛАРНИНГ АКС ЭТИШИ

Рўзиев Анвар Жуманазарович, Жиззах политехника институти ўқитувчиси

Аннотация. Мақолада, Амир Темурнинг жамиятни, давлатни бошқаришда адолат, тинчлик ва осойишталик ўрнатишда, ҳуқуқ-тартиботни таъминлаш, шунингдек, жиноятчиликнинг ва бошқа салбий иллатларнинг олдини олиш ҳақидаги фикр ва ғояларни маълум бир тизимга солиниб, мужассамлаштирилган.

Калит сўзлар: Қонун, давлат, жамият, ҳуқуқ-тарғибот, “Темур тузуқлари”, адолат, тенглик, фуқаро, шахс, қонун устуворлиги, ҳуқуқ ва бурч, ҳуқуқий маданият, бошқариш, демократия, фаровонлик.

Аннотация. В статье изложены идеи и идеи Амира Темура по установлению справедливости, мира и спокойствия в управлении обществом, государством, обеспечению правопорядка, а также предотвращению преступности и других негативных иллюзий.

Ключевые слова: Закон, государство, общество, право-пропаганда, “железные структуры”, справедливость, равенство, гражданин, личность, верховенство закона, право и обязанность, правовая культура, управление, демократия, процветание.

Annotation. The article presents the ideas and ideas of Amir Temur on the establishment of justice, peace and tranquility in the management of society, the state, law and order, as well as the prevention of crime and other negative illusions.

Key words: Law, state, society, law-propaganda, "iron structures", justice, equality, citizen, individual, rule of law, right and duty, legal culture, governance, democracy, prosperity.

Фуқароларнинг ҳуқуқий маданиятини кўтариш учун Ўзбекистон Конституцияси давлат, жамият, оиланинг ҳуқуқий асосларини меҳнат хўжалик, маъмурий, жиноий ҳуқуқ соҳаларини суд-прокуратура каби ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар вазифаларини, сайлов масалаларини фуқароларнинг ҳуқуқ ва бурчларини тўғри тушунтурмок лозим. Ҳуқуқий маданиятни юксалтириш эса давлат қонунларини юксак даражада ҳурмат этиш ва уларга сўзсиз амал қилиш юридик билимларни эгаллашга эҳтиёж сезиш, халқаро ҳуқуқ масалаларини шунингдек, халқаро ташкилотлар фаолияти ҳақида фуқароларга умумий тасаввурларни шакллантириш билан боғлиқдир. Айниқса, мактаб, олий ўқув юртлари талабаларини ҳуқуқий билимлар, ижтимоий ҳаёт меъёрлари ва қоидаларини билиб олишлари зарурдир. Шу сабабли ҳуқуқий маданиятнинг самарали бўлишини таъминлаш кўпроқ ўтказилаётган тадбирларни таъсирчан ва қизиқарли бўлишига боғлиқ. Ҳуқуқий суҳбат ва маърузалардаги ҳар бир сўз, ҳар бир панду насихат тингловчининг нозик қалбига сингадиган, таъсирчан сўзларда ҳуқуқ тартиботини тузувчиларга қарши курашда фаол иштирок этиш, энг

муҳими унинг ўзида ҳуқуқий билимлар билимдони бўлиш хиссини уйғотадиган бўлиши зарур. Ҳуқуқий давлат қуришнинг асосий шартларидан бири ҳам барча фуқаролар мамлакатда қабул қилишган қонунларни яхши билиш ва ўз фаолиятида амал қилишдан иборатдир.

Фуқароларнинг, хатто раҳбарларнинг ҳуқуқий билимлари ва маданияти заиф бўлса, мамлакатда ҳеч қачон ҳуқуқий демократик давлат барпо этиб бўлмайди. Фуқароларнинг ҳуқуқий маданияти мунтазам амалга ошириладиган ҳуқуқий тарбия асосида шаклланади. Демак, келажакда «Ҳуқуқий маърифат» номи билан узок муддатга мулжалланган кенг камровли дарслар дастурини ишлаб чиқариш республикада қонунчиликни мустаҳкамлаш, фуқароларнинг ҳуқуқий билимларини кўпайтириш, уларда ҳуқуқ ва бурч, маъсулият туйғусини яхлит эътиқод сифатида шакллантириш йўллари белгиламоқ шу куннинг талабидир. Шу мақсадда фуқароларнинг сиёсий, ҳуқуқий онги ва маданиятини қандай даражада эканлигини, қонун ва фармонларни ҳаётга татбиқ этишда муҳим ўрин тутишини ҳисобга олиб, фуқароларнинг ҳуқуқий тарбиясини кучайтириш, раҳбарлар, давлат ҳокимияти тизимининг ходимлари учун махсус маърифий ва сиёсий-ҳуқуқий билимлар университетларини ташкил этиб, уларга алломаларингизнинг ҳуқуқий меросини ҳозирги кундаги аҳамиятини таққослаган ҳолда иш юритилса, айти муддао булар эди. Бу ўринда буюк аллома ва саркарда «Амир Темурнинг тузуклари» даги сиёсий ва ҳуқуқий меросини халққа етказиш ўта савоблидир.

“Бинобарин, уларни такрорлаб ўтиришнинг зарурати йўқ. Лекин мен иккита нуқтага сизларнинг эътиборингизни қаратмоқчиман:

- биринчидан, биз ўз миллатимиз, ўз халқимиз хусусиятларига, ўз миллий кадриятларимизга асосланиб;

- иккинчидан, тараққий топган давлатларнинг тажрибаларига ва умумбашарий ақидаларга таяниб, мустақил давлатимизни қурмоқдамиз ва шу асосда жаҳон ҳамжамиятидан ўз муносиб ўрнимизни эгаллаб олмоқчимиз”- деб таъкидлаган эди мамлакатимиз биринчи Президенти И.А.Каримов [1, 1-бет].

Чунончи, қонунларни таққослаб ўз онгимизга сингдирмас эканмиз, унга амал қилишни узи амри маҳолдир. Манбалар тасдиқлайдики, бир инсон бошига тушадиган турмуш юмишлари, ҳаёт босқичлари, қийинчилик ва ютуқлари Амир Темур ҳаётида ҳам ўтган. Соҳибкирон «мени тақдиримни Аллоҳ белгилаб берган экан» деб ҳаётда қул қовуштириб ўтирмаганлар. Аксинча, Аллоҳ бағишлаган барча ҳислатларни кундалик ҳаёт ва тараққиёт билан боғлаган. Инсоний ҳислатларни ҳаётга татбиқ этишда ўз тиришқоқлиги, довюраклиги, узокни кўра билиши, меҳнатсеварлиги билан бошқалардан олдинда борган. Замон руҳи билан яшаб, шу замон талабини тушунган. Натижада ўзи яшаган даврдан кейинги воқеаларни сезган ҳолда фикр юритган. Бу фикрлар, «Темур тузуклари»да тўла равишда ўз аксини топган. Шу сабабли бу асар асрлар оша аҳамиятини йуқотмасдан, дастури

амал бўлиб келмоқда. Амир Темур фаолияти билан қизиққан ҳар бир киши, у кишининг тарбияси ҳам юксак маънавиятга эга бўлган кишилар орасида шаклланганлигини сезади. Жамиятни, давлатни бошқаришда унда адолат, тинчлик ва осойишталик ўрнатишда, ҳуқуқ-тартиботни таъминлаш, шунингдек, жинойтчиликнинг ва бошқа салбий иллатларнинг олдини олиш ҳақидаги фикр ва ғояларни маълум бир тизимга солиниб, мужассамлашганлиги Турон заминда Амир Темур ва темурийлар сулоласи давлатни бошқариш даврига тўғри келади. Айниқса, буюк Соҳибқирон Амир Темур «Тузуқлари» биз учун туганмас бой хазинадир. Буюк давлат арбоби ва саркарда Амир Темур уз тузуқларида давлатни бошқаришда ҳуқуқнинг тутган ўрни унда ҳуқуқ – тартиботни сақлашнинг, ҳуқуқбузарликни, адолатсизликни ва ахлоқсизликни олдини олишнинг аҳамияти ҳақида жуда бой ва ҳозирги кунда ҳам ўз аҳамиятини йўқотмаган фикрларни ва ғояларни билдирган ҳамда салтанатни бошқаришда бевосита тадбиқ этган. Буюк соҳибқирон Амир Темур бобомиз Оксарой пештоқиға “Адолат – давлатнинг асоси ва ҳукмдорлар шиоридир”, деган ҳикматли сўзларни ёздиргани бежиз эмас, албатта. Ушбу улуғвор ғоя инсон кадр-қимматини олий даражага кўтариш борасидаги амалий ҳаракатларимиз пойдеворига айланди [2, 1-бет].

«Темур тузуқлари»да давлат, ҳуқуқ, тарих, ҳарбий ва бошқа кўпгина соҳаларга тааллуқли бўлган ва ҳозирги кунда ҳам ўз аҳамиятини йўқотмаган бой фалсафий фикр ва ғояларни ўзида мужассамлаштирган. Жамият ижтимоий ҳаётда ижтимоий муносабатлар қанчалик соқлом бўлса, бу муносабатлар ҳуқуқ, ахлоқ, умуминсоний нормалар асосида шу ҳудудда яшовчи халқ урф-одатлари, анъаналарини ҳисобга олган ҳолда тартибга солинса, давлат органлари, мансабдор шахслар қонун асосида иш юритиб, шу жамият аъзоларининг, уларнинг миллатидан, ирқидан, ижтимоий ўрнидан катъи назар, яхши ҳаёт кечириш учун шароит яратиб бериш буйича иш юритса, бундан жамият доимо ривожланишда бўлади, халқи фаровон ҳаёт кечиради, унда адолат, ҳуқуқ тартиботининг тинчлик ва осойишталик ҳукм суради. «Темур тузуқлари»да худди шундай адолатли қонун-қоидасига асосланган жамият аъзолари барчасининг тенг манфаатини кўзлайдиган жамият куриш ҳақидаги, ҳуқуқ, давлат, шунингдек жинойтчиликнинг олдини олиш соҳасига тааллуқли бўлган, бугунги кунда ҳам муҳим аҳамиятга эга бўлган фикр ва ғояларнинг мавжудлигини кўрамиз. Амир Темур ўз «Тузуқлари»да жамиятни, давлатни бошқаришнинг ўн икки қоидаси ҳақида батафсил тўхталиб утган. Бу қоидаларнинг аксарият кўпчилиги жамиятда адолат, ҳуқуқ-тартибот ўрнатишга ундаги ижтимоий муносабатларнинг фақатгина қонун ва қоидалар асосида тартибга солинишга, халқнинг, осойишта меҳнат килиб, фаровон ҳаёт кечиришини таъминлашга қаратилганлигини кўрамиз, яъни, жамиятда, давлатда учраб турадиган адолатсизликлар, ахлоқбузарликлар, ҳуқуқбузарликлар, шунингдек жинойтларнинг олдини олиш, уларни келтириб чиқарувчи сабаб ва

шароитларни бартараф қилиш ҳақидаги фикр ва мулоҳазалардан иборатлигининг гувоҳи буламиз.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 26 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси. 2018 йил 7 декабрь. Тошкент шаҳри.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти биринчи Президенти И.А.Каримов Амир Темур таваллудининг 660 йиллигига бағишланган халқаро илмий конференциядаги маъруза, 1996 йил 24 октябрь